

סקירת ספרות

1. אלימות נגד ילדים

1.1 רקע - הגדרה, גורמים והשפעות

התעללות פיזית ואלימות נגד ילדים מוגדרות, לעתים קרובות, באופן שונה על ידי חוקרים וכותבים בספרות האקדמית (Hillis, Mercy & Saul, 2017). ההבדל והמגוון בהגדרות נובעים, בעיקר, בשל הדיסציפלינה האקדמית בה נערך המחקר ו/או כיוון המחקר ונושאי המחקר (שם). בעיקר, ניתן לזהות בספרות הגדרות רחבות של התעללות פיזית בילדים (למשל: דחיפות, סטירות או מכות). לעומת זאת, יש מיעוט של הגדרות "צרות" וספציפיות (כגון: הכאה עם חפץ, כליאה בחדר סגור וכד'). הסיבה נעוצה, בעיקר, בהקשר המתודולוגי ובשכיחות התופעות- קל יותר להגדיר מקרים תחת הגדרה מקיפה (כגון הכאה) וגם קשה למצוא מקרים מספיקים למקרים בעלי הגדרה "צרה", כדי ליצור תוקף לממצאים (שם). גם שיטות הדיווח על תוקפנות הורית או התעללות כלפי ילדים או התעללות (למשל: דוחות רווחה, דוחות משטרה, דיווחים עצמיים וכד') משפיעות גם הן על ההגדרות וזאת בשל מיקוד התופעה (לדוגמה, בהקשר של דיווחי משטרה, מישור הייחוס וההגדרה הוא המישור הפילי), תחושות סובייקטיביות (תחושות של המדווח או העונה על שאלון במחקר) או קביעה של החוקר וההקשר של עבודת המחקר (התמקדות באלימות מינית לדוגמה) (Kolko, 2002).

בעבודה הנוכחית בחרתי להשתמש בהגדרה הבאה: **אלימות נגד ילדים היא שליטה של אחד על אחר במערכת היחסים המשפחתית וכוללת אחד או יותר מסוגי האלימות הבאים: התעללות מינית, פיזית, רגשית-פסיכולוגית, כלכלית והזנחה** (לבקוביץ ווייר, 2019).

בספרות הוצעו כמה השערות הגיוניות כדי להסביר את תופעת ההתעללות בילדים ומודע היא כה נפוצה בקרב התופעה אלימות במשפחה. הסבר אחד הוא שלאנשים מסוימים יש נטייה להתנהגות תוקפנית ובגלל הנטייה הזו כל מי שמצוי בקרבת אנשים אלה (בני זוג וילדים) נמצא בסיכון מוגבר להפוך לקורבן של אלימות (אופיר, 2018). ההסבר, הידוע גם כ"פרט האגרסיבי" חל על מקרים של אלימות במשפחה והתעללות בילדים המבוצעים על ידי אותו אדם. הסבר זה מעוגן בתיאוריות כלליות של פשע וסטייה (למשל: Gottfredson & Hirschi, 1990), אשר טוענות כי אנשים תוקפניים לא נוטים ל"התמחות" בצורות מסוימות של תוקפנות (אלימות כללית במשפחה לעומת התעללות ואלימות בילדים). במקום זאת, הם פשוט נוטים להיות אגרסיביים ואלימים ואינם מבדילים בין מטרות (שם). הסבר זה מדגיש, בדרך כלל, משתנים מבוססי אישיות כדי להסביר מדוע לאנשים אלו יש נטייה להתנהגות תוקפנית. דוגמאות למשתנים כאלה כוללים מאפייני אישיות (למשל:

אימפולסיביות, עוינות), מאפיינים ביולוגיים (למשל, פיזיולוגיים תגובתיות ללחץ), תפקוד פסיכולוגי (למשל: דיכאון, תלות בחומרים), וגורמי סיכון היסטוריים ש"מכינים את הקרקע" לתוקפנות מאוחרת יותר (למשל: חשיפה לאלימות במשפחת המוצא) (שם). בהתאם להשערה זו, רבים מהמשתנים המבוססים אישיות שמסבירים מדוע לאנשים יש נטייה להתנהגות תוקפנית מצויים במתאם וקשר ישיר של עם תופעות של אלימות במשפחה והתעללות בילדים (אופיר, 2018).

הסבר אחר להתנהגות תוקפנית, המובילה גם לאלימות בין בני זוג וגם לאלימות והתעללות בילדים מתעוררת ומופעלת על ידי אירועים מלחיצים או סדרה של אירועים או נסיבות הגורמים ללחץ (Margolin & Gordis, 2003). למשל, הצטברות של משברים משפחתיים ונסיבות מלחיצות מובילות לרמות גבוהות יותר של שליליות/תוקפנות בהקשרים משפחתיים (הורה-ילד, הורה-הורה), בעיקר בקרב בני משפחה שעבורם תוקפנות בין אישית קיבלה חיזוק בעבר (שם). בהתאם, גורמי מתח, כגון לחץ כלכלי והורי, הם במתאם גבוה עם אלימות במשפחה, בכלל ואלימות התעללות בילדים, בפרט (תורג'מן, 2017). בנוסף, סוגים מסוימים של גורמי לחץ משפחתיים (כגון: מתח כלכלי, לחץ הורות או בעיות התנהגות של ילדים) נמצאו כמעצמים את הקשר בין אלימות ביתית, בכלל ואלימות התעללות בילדים, בפרט (שם).

הסבר אפשרי נוסף הוא שסוג אחד של אלימות גורם או "מכין את הבמה" עבור סוגים אחרים של אלימות והתעללות (Goddard & Bedi, 2010). הסבר זה משתמש בדרך כלל, במושג ה"זליגה" (Spillover), שעושים בו שימוש בתיאוריות שונות (כגון פנאי או תקשורת המונים), לפיו, אלימות במשפחה, הבאה לידי ביטוי, לרוב, כאלימות בין בני זוג, זולגת ומגבירה את הסבירות לאלימות והתעללות הורים בילדיהם (שם). מספר המשגות של טענה זו הוצעו בספרות. לדוגמא, ההשפעה השלילית שנוצרת כתוצאה מאלימות של בני הזוג זולגת